

לעילוי נשמת

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

כמה אופנים שאסרה תורה לחסר ממון אחרים

האיסור	האם נלמד מאיסורים האחרים	האם איסורים אחרים נלמדים ממנו
ריבית [אל תקח מאתו ...]	איסור ריבית אינו נלמד מאיסורים אחרים, כי הוא קל מהם, שנעשה מדעת הנגזל ולא על כורחו.	אין ללמוד ממנו לבדו שאר איסורים, כי אם היה כתוב לבדו, לא היינו יודעים שטעם איסור ריבית משום חיסור ממון אחרים, שהרי הלווה גם כן אסור בכך, אף על פי שאינו מחסר ממון אחרים.
אונאה [לא תונן]	איסור אונאה אינו נלמד מאיסורים אחרים, כי הוא קל מהם, שהדבר נעשה דרך מקח וממכר, שהרי יש בני אדם שצריכים לחפץ וקונים אותו ביותר משווייו.	אין ללמד ממנו לבדו שאר איסורים, כי אם היה כתוב לבדו, היינו אומרים שרק המאנה את חבירו עובר באיסור, משום שאין המתאנה יודע שנגזל, אבל גזל וריבית שהנגזל יודע שנגזל, [ולא עמד לבטל את הגזלה], מחל, ואין כאן איסור.
עושיק שכר שכיר [לא תעשיק שכר ...]	מסתבר שאיסור זה אינו נלמד מאיסורי ריבית ואונאה, כי הוא קל מהם משום שכולם חיסור ממון שכבר בא ליד אחרים, וזה אינו מחסר ממון שכבר בא ליד השכיר, הנושה בעזות, אבל ריבית אלא נמנע מלשלם לו את חובו.	לא נתבאר מדוע אין ללמוד ממנו לבדו שאר איסורים, אולם יתכן שהטעם הוא שאם היה כתוב לבדו, היינו אומרים שאין איסור אלא כשעושה כן בעזות, ומונע שכרו של שכירו בידיעתו, [וכן גזלן העושה בעזות], אבל ריבית ואונאה, שאינו מחסר ממון אחרים בעזות, אינם אסורים.
גזל [לא תגזל]	איסור גזל נלמד מהצד השווה של איסורי ריבית ואונאה, שהצד השווה שבהם שאסור לחסר ממון חבירו. ומה שכתבה תורה "לא תגזל", לא לאסור גזל באה, אלא לאסור לעשוק שכר שכיר בלאו נוסף על הלאו האמור בו.	אין ללמוד ממנו לבדו שאר איסורים, [אפילו הוא נכתב בתורה], כי אם היה כתוב לבדו, היינו אומרים שרק בכח אסור לחסר ממון אחרים, אבל שלא בכח מותר.
גנבה [לא תגנבו]	עיקר איסור גנבה נלמד מהצד השווה של איסורי ריבית ואונאה, שהצד השווה שבהם שאסור לחסר ממון חבירו. ומה שכתבה תורה "לא תגנבו", באה לרבות איסור לגונב שאינו עושה כן על מנת לקחת את הממון לעצמו, אלא לצער את בעליו בלבד, ומשיב מיד, וכן לרבות איסור לגונב לטובת הבעלים, שעושה זאת כדי שישלם להם כפל.	
עוול במשקל [לא תעשו עוול ... במשקל]	עיקר איסור עוול במשקל שווה לאיסור גזל, ונלמד מהצד השווה של איסורי ריבית ואונאה, שהצד השווה שבהם שאסור לחסר ממון חבירו. ומה שכתבה תורה "לא תעשו עוול ... במשקל", באה לרבות איסור למטמין משקלותיו במלח כדי להכבידם, שאסור משעה שעושה זאת, אף קודם שרימה בהם וחסר ממון אחרים.	

לא תעשו עוול במשפט

(א) במדה (ב) במשקל (ג) ובמשורה

במדה – זו מידת הקרקע, שמודדים אותה בחבל. ואין לעשות עוולה במדידה זו, כגון אחים הבאים לחלוק את השדה, לא ימדדו לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל לח בימות הגשמים, ומתפשט יותר, ובימות החמה הוא יבש, ומתקצר.

במשקל – שלא יטמין משקלותיו במלח, להכבידם בשעה שמודד בהם את מה שקונה.

ובמשורה – זו מידת הלח. כלומר כלי שממלאים בו את המשקים, לדעת כמה הם. ואין לעשות עוולה במדידה זו, כגון להרתיח את המידה, שאז המשקה מתרחב, ונראה כאילו יש יותר ממה שיש באמת. ומשורה היא מידה קטנה של לח, וכל שכן שאסור לעשות עוולה זו במידות גדולות יותר, כמו הין, וחצי הין, ושלישית הין, ורביעית הין, ולוג, וחצי לוג, ורביעית לוג.

דברים שנאמר בהם יציאת מצרים

במכת בכורות מתו כל בכורות מצרים, בין הידועים לכל, בין אלו שאינם ידועים, כגון שבאו עשרה רווקים על מצרית אחת, וילדה בן מכל אחד, הרי כאן עשרה בכורות מאב, ואין הדבר ידוע, ובכך שמתו כולם, התפרסם שהקב"ה יודע להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, אף על פי שהדבר מכוסה מכל אדם.

ויש מצוות שהעובר עליהן יכול להסתיר את מעשיו, ולרמות בני אדם שעושה כהלכה, ולכן כשהזירה עליהם התורה, הזכירה בהם את ענין יציאת מצרים, שידע העובר עליהן, שהקב"ה שהבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור, יבחין גם ברמאותו.

ואלו הן המצוות שנכתב בהם ענין יציאת מצרים, להזהיר את העובר שלא ירמה, ויאמר שעושה דבר היתר:

א. ריבית – להזהיר את המלווה מעותיו בריבית [=דבר איסור], ואומר שמעות של נכרי הם [=דבר היתר].

ב. ציצית – להזהיר את התולה בבגדו ציציות הצבועות בקלא אילן הדומה לתכלת [=דבר איסור], ואומר שהם צבועות בתכלת של חילזון [=דבר היתר].

ג. משקלות – להזהיר את הטומן משקלותיו במלח [=דבר איסור], ואומר ששוקלים כפי הראוי [=דבר היתר].

ד. שקצים – להזהיר את המערב קרבי דגים טמאים בקרבי דגים טהורים ומוכר לישראל [=דבר איסור], ואומר שהכל קרבי דגים טהורים [=דבר היתר].

איסור אכילת שרצים

אילו לא העלה הקב"ה את ישראל ממצרים

אלא בשביל שלא יאכלו שרצים, דיינו.

ואף על פי שאין שכר המצווה הזו גדול משכר מצות ציצית, או ריבית או משקלות, מכל מקום עילוי גדול הוא לישראל, שאינם נמאסים בשרצים.

ריבית דאורייתא

איסור ריבית האמור בתורה, הוא של ריבית קצוצה דרך הלוואה, [שנותן בהלוואה, על מנת לקבל יותר. וקוצץ כמה יקבל יותר]. אבל שאר איסורי ריבית דרך מקח וממכר ואבק ריבית, שיתבארו בדפים הבאים, אינם אסורים אלא מדברי סופרים.

חיוב השבה לעניין ריבית

לדברי הכל, **מי שנטל אבק ריבית**, האסורה מדברי סופרים, אינו נידון כגזולן, ואינו **חייב להשיבה**. אך **מי שנטל ריבית קצוצה** שאסורה מהתורה נחלקו חכמים בדינו.

לדעת רבי אלעזר ורב ספרא [שהלכה כמותם כמבואר בדף ס"ה], **מדין התורה חייב להשיבה**, שנאמר לעניין ריבית "אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאקיך וחי אחיך עמך", כלומר אל תקח ריבית, ואם לקחת השב, כדי שיחיה אחיך עמך. ויש ברייתא הסוברת כן. ויתכן שגם בן פטורא סובר כן. [ולכן אינו דורש את הפסוק לעניין קדימת חיי עצמו לחיי חברו. ולכן אומר ששנים שהיו מהלכים בדרך, ויש לאחד מהם מים, כדי צורכו של אחד מהם, מוטב שישתו שניהם, ואל יראה אחד במיתת חברו]. וכתבו התוס' שדווקא מדין התורה חייב להחזיר את הריבית שנטל, אבל חכמים תקנו, שאין חייב להחזיר, מפני תקנת השבים, כמבואר במסכת בבא קמא. **ומכל מקום, רק מהלווה עצמו בי"ד מוציאים את הריבית שנטל, אבל אם מת אין מוציאים מבניו**, [אפילו אם רשות יורש כרשות אביו, ולא זכו בממון בשינוי רשות], כי הכתוב המחייב להשיב, אינו מחייב אלא את הלווה עצמו, ולא בניו, ועל זה נאמר "יכין [רשע] וילבש צדיק".

ולדעת רבי יוחנן, מדין התורה, אפילו זה שנטל את הריבית בעצמו, פטור מלהשיבה. [התוס' מפרשים שאפילו לצאת ידי שמים, אינו צריך להשיב את הריבית. וריב"ן מפרש, שאם רוצה לצאת ידי שמים, חייב להשיב את הריבית, ורק בדיני אדם פטור]. ושלושה טעמים נאמרו בזה. [א] שנאמר בספר יחזקאל, "בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה", ללמד שעונשו מיתה ולא תשלומים. [ב] שנאמר בתורה, "אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאקיך", ללמד שהאיסור ניתן למען נירא מה', ולא לעניין תשלומים. [ג] שנאמר בספר יחזקאל, "בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה... מות יומת דמיו בו יהיה", להקיש מלווה בריבית לשופך דם, שאין לו תשלומים אלא עונש מיתה. [וי"ג שהוקש לשופך דם הכתוב בפסוק הבא, "והוליד בן פריץ שופך דם"]. והכתוב "וחי אחיך עמך", לא בא לומר שיש להשיב את הריבית, אלא שחיי אדם קודמים לחיי אחרים, ואם היו שנים מהלכים בדרך, ויש לאחד מהם מים, כדי צורכו של אחד מהם, חיי קודמים לחיי חברו, וישתה הכל לבדו, שאין לאדם להחיות את חברו, אלא כשיכול לחיות בעצמו, שנאמר וחי אחיך עמך.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)

להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)